

ОСОБЛИВОСТІ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ТЕХНОЛОГІЧНОГО ПРОФІЛЮ

У статті актуалізується проблема впровадження компетентнісного підходу в вітчизняну систему освіти, що викликана суспільними інтеграційними процесами, розвитком інформаційних систем, запитом на більш високі стандарти в освіті. На основі аналізу наукових праць з проблеми дослідження виявлено переваги компетентнісного підходу перед традиційним підходом. Впровадження компетентнісного підходу в загальну та середню освіту відповідно актуалізує проблему формування професійної компетентності педагога. У зв'язку з цим, з'ясовано, що у наукових працях зустрічаються різні класифікації професійної компетентності педагогів, але у значній їх кількості у структурі професійної компетентності педагога виділяється технологічна складова.

Оскільки конкретизація структури і змісту професійної компетентності в багатьох випадках визначається специфікою виконуваної професійної діяльності та її приналежністю до визначених типів професій, сформована **мета** дослідження: з'ясування сутності та особливостей структури технологічної компетентності майбутнього педагога професійного навчання технологічного профілю.

Методологією дослідження слугували ідеї системного, особистісно орієнтованого, діяльнісного, компетентнісного та технологічного підходів в освіті. **Наука новизна.** Доведено, що професійна діяльність педагога професійного навчання технологічного профілю у своїй структурі інтегрує педагогічну та інженерну складову діяльності відповідно технологічна компетентність повинна відображати можливості та здатності до ефективної професійної діяльності в органічному поєднанні педагогічної та інженерної складової в єдиному навчально-виховному процесі.

Висновки Особливості структури та змісту технологічної компетентності педагога професійного навчання технологічного профілю потребують подальших наукових розробок, щодо формування означеного феномену у процесі фахової підготовки.

Ключові слова: компетентнісний підхід, педагог професійного навчання, технологічна компетентність.

Проблема розвитку особистості у сучасних освітніх спрямуваннях знаходить своє вирішення, певною мірою, через запровадження компетентнісного підходу на усіх її ступенях, починаючи від загальної середньої і включно до вищої освіти.

Компетентнісний підхід – явище в освіті не нове. Дослідники історичних аспектів розвитку компетентнісного підходу в освіті [13] зазначають, що проблеми компетентнісного підходу як інструменталізму були сформовані в 1859-1952 роках Джоном Дьюї та його послідовником Г. Кершенштейнером, крім того саме поняття «компетентність», «компетентнісний», «компетенція» широко використовувалися у різних літературних джерелах.

Що ж до використання цих термінів у педагогіці, то прослідковуються наступні етапи його становлення.

Перший (1960-1970), що ознаменував собою розуміння розмежування досліджуваних понять «компетенція» та «компетентність».

Другий етап (1970-1990) характерний розвитком розуміння «компетенція» та компетентність» в теорії і практиці вивчення мов. Серед важливих проблем цього періоду виділяється проблема професійної компетентності та професійних компетенцій педагогічного фахівця [13, 161].

Третій етап з 1990 року і до теперішнього часу характеризується дослідженнями науковцями компетенції та компетентності як наукової категорії, обґрунтуванням сучасних реалій запровадження компетентнісного підходу в освітню практику на основі перегляду навчальних програм та впровадження нових технологій та форм навчання.

Розвиток сучасних поглядів на компетентнісний підхід в освіті зумовлений суспільними інтеграційними процесами: глобалізація, демократизація, розпад союзу країн ядерного блоку, створення єдиного інформаційного простору тощо. За цих умов наявні системи освіти не повністю відповідають сучасним запитам та потребам переорієнтації. Аналізуючи означені зміни, О. Овчарук виділяє наступні чинники, що вплинули на переосмислення освітніх потреб:

– перехід до нової форми сучасного суспільства – інформаційного суспільства, де значущою одиницею є не просто інформація, а вміння оперувати нею, застосувати її для власного розвитку, для життя, що потребує від громадян нових вмінь та знань, що дозволяють швидко, мобільно та ефективно використовувати інформацію для власного добробуту, розвитку та навчання;

– встановлення більш високих стандартів в освіті та у всіх галузях життя. Цього потребує ринок праці, у зв'язку з цим встановлюються нові вимоги до навчальних дисциплін, до системи оцінювання навчальних досягнень, до якості освітніх послуг взагалі;

– відкриття кордонів між країнами та інтеграція освітніх систем до світового освітнього простору. Важливим чинником перегляду змісту освіти у багатьох країнах є розширення кордонів та тих можливостей, що відкриваються перед молоддю. В умовах сучасної міграції в рамках не тільки країни, а й регіонів виникає необхідність швидкої адаптації для отримання навчання та роботи, що спонукають суспільство до необхідних змін;

– потреба у нових компонентах знань, необхідних для успішного життя в суспільстві [8].

Думка експертів про те, що набуття життєвоважливих компетентностей може дати людині можливості орієнтуватись у сучасному суспільстві, інформаційному просторі, швидкоплинному розвитку ринку праці, подальшому здобутті освіти спрямувала наукові пошуки у напрямку впровадження компетентнісного підходу в освіту[8].

Вчені вбачають основну відмінність між традиційним та компетентнісним підходом в освіті у тому, що компетентнісний підхід цінує не знання, а здатність їх використання. Якщо традиційний підхід прагне до результату, який показує, про що нове дізнався студент, то компетентнісний підхід показує чому він навчився за період навчання. Обидва підходи прагнуть розвинути у студента певні якості особистості, сформувати систему цінностей. Відмінності пов'язані з різними уявленнями про способи досягнення бажаного. При традиційному підході вважається, що всього цього можна досягти шляхом придбання нових знань. Компетентнісний підхід вважає за можливе отримання досвіду за умови самостійного вирішення проблем. Тобто вирішення проблем в першому випадку виступає як спосіб закріплення знань, а в іншому – сенс всієї освітньої діяльності [9,55].

Компетентнісний підхід в освіті ні в якому разі не означає, що вища школа не буде орієнтована на підготовку кваліфікованого спеціаліста. Разом з тим його кваліфікації, пов'язані з вирішенням професійних завдань у стабільних ситуаціях, виконання типових видів діяльності, стає недостатньо у сучасних соціально-економічних умовах. Вона доповнюється ціннісно-змістовими, морально-вольовими, діяльними характеристиками випускника і доформується в компетентність – узагальнені знання і досвід, що уможливають вирішення і реалізацію широкого кола питань[4, 96].

Розробці основних засад, сутності компетентнісної освіти, соціальної її обумовленості, психолого-педагогічним закономірностям формування компетентностей присвятили свої праці В. Андрушенко, І. Бех, В. Кремень, О. Локшина, О. Овчарук, О. Павленко, О. Пометун, Л. Паращенко, О. Савченко та ін.

Проблеми реалізації компетентнісного підходу у професійній підготовці розроблялися у працях таких науковців: С. Бондар, Н. Брюханова, О. Глузман, С. Гончаренко, А. Дяченко, І. Зязюн, М. Євтух, О. Коваленко, В. Кремень, Н. Кузьміна, А. Кузьмінський, В. Луговий, Н. Ничкало, О. Харченко, В. Якунін та ін.

Аналіз досліджень дозволив виявити, що в науковій літературі не існує одностайної думки щодо розуміння сутності компетентнісного підходу, не напрацьовано єдиного погляду на змістовність самих понять «компетенція» та «компетентність».

Щодо професійної освіти, то компетентнісний підхід спрямований на досягнення підготовки фахівця відповідного рівня і профілю, конкурентноспроможного на ринку праці, який вільно володіє професією, спроможний працювати на рівні світових стандартів, готовий до постійного професійного вдосконалення, є соціально та професійно мобільним [5].

У розробці проблем компетентнісного підходу в освіті розмежовуються два основоположні поняття «компетентність» та «компетенція». У сучасних наукових працях з цієї проблеми приводиться наступне визначення.

«Компетентність характеризує здатність людини (фахівця) реалізувати свій людський потенціал для професійної діяльності. Компетентність фахівця з вищою освітою — це виявлені ним на практиці прагнення й здатність реалізувати свій потенціал (знання, уміння, навички, досвід, особистісні якості) для успішної творчої (продуктивної) діяльності у професійній і соціальній сфері, усвідомлюючи її соціальну значимість й особисту відповідальність за результати цієї діяльності, необхідність її постійного вдосконалення» [1, 13].

Співвідношення між базовими поняттями компетентнісного підходу «компетенція та «компетентність» характеризуються наступною залежністю: «компетенцію» визначають як знання та уміння у певних галузях науки, культури, техніки, а «компетентність» — як реальний вплив цих знань і відповідних умінь у конкретній роботі.

У колективні монографії наведено узагальнене поняття компетенції як ресурсів, що використовуються людиною для здійснення діяльності в конкретній ситуації та такі, що мають когнітивну, досвідну і поведінкову складові, які актуалізуються в діяльності та конкретному організаційному контексті [1, 17].

Поряд з наявністю різних підходів щодо визначення сутності компетентнісного підходу в освіті та підходів до визначення понять «компетентність» і «компетенція» існує певна розбіжність у підходах структурування компетентностей, що зумовила їх різну класифікацію.

Більшість науковців у структурі професійної педагогічної компетентності виділяють наступні її види: громадянська, соціальна, загальнокультурна, уміння вчитись, технологічна компетентність: науково-методична, прогностична, комунікативна, здоров'язберігаюча, підприємницька, налаштованість на саморозвиток і самовдосконалення, рефлексивна компетентність.

Серед професійних компетенцій виділяють загальнопрофесійні (КЗП); спеціалізовано-професійні (КСП), що можуть мати узагальнений характер, притаманний професіоналу (фахівцю) взагалі або з певного класу (підкласу, групи) професій, а також визначаються вимогами конкретних професійних стандартів певної професії або (у разі їх відсутності) експертним шляхом за пропозиціями відповідних робочих груп на основі європейських аналогів та кваліфікаційною характеристикою професії працівника [1].

Щодо технологічної компетентності викладача, то відносячи її до надпрофесійних компетенцій [12], визначають через сукупність знань про технології навчання, уміння і навички їх застосовувати, необхідні для здійснення якісної продуктивної навчальної діяльності, проявлені ним на практиці прагнення і здатності (готовності) реалізувати свій потенціал (знання, уміння, досвід у використанні різноманітних технологій навчання) для успішної творчої діяльності в професійній сфері, усвідомлення значущості особистої відповідальності за результати цієї діяльності, необхідність її постійного удосконалення.

Більшість дослідників, розкриваючи сутність технологічної компетентності, пов'язують її із знаннями уміннями і досвідом у використанні різноманітних технологій навчання для успішної творчої діяльності в професійній сфері, усвідомлення значущості особистої відповідальності за результати цієї діяльності, необхідність її постійного удосконалення.

Так як, «технологія навчання – це система науково обґрунтованих дій і взаємодій елементів навчального процесу, здійснення яких гарантує досягнення поставлених цілей навчання» [10, 81], то за умови володіння вчителем технологічною компетенцією створюються можливості для управління педагогічним процесом з метою одержання передбачуваного результату.

Відтак у змісті технологічної компетентності педагога професійного навчання технологічного профілю важливе місце посідають педагогічні технології, що здатні забезпечити особистісно зорієнтований, діяльнісний компетентнісний підхід в освіті, оскільки «педагогічна технологія виходить з того, що учень – головний ціннісний орієнтир і міра всього в житті школи. Нові технології зорієнтовані на те, щоб навчитися бачити в дитині особистість, розуміти всю складність її структури, виявити в ній спадкові, набуті й зростаючі здібності та можливості, розрізняти багатозначність і силу почуттів, емоцій, мотивів [10].

Таким чином, зауважує С. М. Маркова, технологічна компетентність займає одне з важливих місць в контексті професійного розвитку педагога професійного навчання. Технологічна компетентність інтегрує в собі соціально-культурну, проектно-творчу, управлінсько-педагогічну, професійно-педагогічну функцію [7].

На думку О. Пометун, «компетентнісний підхід в освіті» – це «спрямованість освітнього процесу на формування й розвиток основних базових і предметних компетентностей, в результаті чого буде сформована загальна компетентність людини» [11, 65].

Конкретизація структури і змісту професійної компетентності в багатьох випадках визначається специфікою виконуваної професійної діяльності та її приналежністю до визначених типів професій [6].

До того ж педагог професійного навчання відповідно до рівнів Національної рамки кваліфікацій повинен здійснювати професійну діяльність на технологічному рівні, що визначається певною сукупністю компетентностей, які є типовими для кваліфікацій даного рівня та вимагають від нього уміння під час виконання конкретних завдань діяльності здійснювати розробку систем, що відповідають заданим

характеристикам (властивостям), і знання методів синтезу та технологій розробки систем і способів їх моделювання, проводити дослідження систем з метою перевірки їх відповідності заданим властивостям, уміння вибирати з множини систему, що дає змогу найбільш ефективно вирішувати завдання діяльності, знання методики дослідження систем та методів оцінки ефективності їх застосування під час виконання конкретних завдань [12, 44].

Таким чином, аналізуючи вимоги Національної рамки кваліфікацій, відносно професійної діяльності педагога, можна зробити висновок, що серед фахових компетентностей педагога професійного навчання важливе місце посідає його технологічна компетентність.

Дотримуючись думки про необхідність урахування специфіки і динаміки зміни структури змісту професійної освіти, яка має орієнтуватися на формування технологічної компетентності, підвищення освітнього та професійного рівня випускників, які зможуть не лише засвоїти, а й творчо використовувати сучасні досягнення науково-технічного прогресу, вчені визначають технологічну компетентність як інтегративну професійну якість педагога, що характеризується знаннями про технології та конкретні їх види, знаннями методів, засобів, форм діяльності та умов їх застосування, наявністю сукупності вмінь, які забезпечують творчу реалізацію цієї діяльності та рефлексивне позиціонування щодо досягнутих результатів [3].

Разом з тим аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми підготовки майбутнього педагога професійного навчання дозволив визначити підготовку педагога професійного навчання технологічного профілю як інтегрований процес формування у студентів професійних компетентностей з метою виявлення їх як у галузі інженерної діяльності так і в педагогічній. Інакше кажучи, мета підготовки інженерно-педагогічних кадрів полягає у тому, щоб сформувати у них таку технічну та психолого-педагогічну базу, якої буде їм достатньо для організації та здійснення підготовки майбутніх кваліфікованих робітників і молодших спеціалістів (бакалаврів) на рівні сучасних вимог суспільства [2].

Як наголошує О. Л. Жук [4], головним елементом змісту навчання при компетентнісному підході стає досвід вирішення різноманітних завдань і виконання соціальних ролей і функцій на основі сформованих знань, універсальних здібностей і видів готовності, що відносяться до різних сфер соціального життя, діяльності, науки, культури. Як показує практика, цей досвід формується не як традиційні вміння на основі «готових» знань і навиків, що передаються за зразком і відпрацьованих в управах, а за рахунок активних форм і методів навчання, за рахунок залучення учнів у створенні в навчально-виховному процесі ситуації, що імітують життєві і професійні проблеми. Це, у свою чергу, забезпечить сформованість у випускників універсальних знань і досвіду, які неможливо передати прямо, але можливо «виростити» через організацію самостійного пошуку способу діяльності у нестандартних навчальних ситуаціях. При реалізації компетентнісного підходу в методиках і технологіях навчання робиться акцент на розвиваючі технології, засновані на активних, рефлексивно-діяльнісних формах і методах навчання, на проблемно-модульні системи навчання, проектно-дослідні методи.

Таким чином, технологічну компетентність педагога професійного навчання технологічного профілю ми визначаємо як складову його професійної компетентності, що дозволяє йому ефективно організувати свою професійну діяльність спираючись на знання, уміння і особистісно значимі якості у галузі педагогічних та виробничих технологій за професійним спрямуванням.

References

1. Авшенюк Н. М., Десятков Т. М., Дяченко Л. М., Постригач Н. О., Пуховська Л. П., Сулима О. В. Компетентнісний підхід до підготовки педагогів у зарубіжних країнах: теорія та практика: монографія. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 280 с.
Avsheniuk, N. M., Desiatov, T. M., Diachenko, L. M., Postryhach, N. O., Pukhovska, L. P. And Sulyma, O. V. (2014). *Kompetentnisnyi pidkhid do pidhotovky pedahohiv u zarubizhnykh krainakh: teoriia ta praktyka* [Competent Approach to Teacher Training in Foreign Countries: Theory and Practice]. Kirovohrad. Imeks-LTD.
2. Брюханова Н. О. Професійна підготовка інженерно-педагогічних кадрів на сучасному етапі розвитку України. [Електронний ресурс]. *Весник. Наука у практика*. URI:<http://xn--e1aajfpcds8ay4h.com.ua/pages/view/559/>(дата звернення: 20.01.2019)
Briukhanova, N. O., *Profesiina pidhotovka inzhenerno-pedahohichnykh kadriv na suchasnomu etapi rozvytku Ukrainy*. [Professional training of engineering and pedagogical staff at the present stage of development of Ukraine]. *Vesnyk. Nauka u praktyka*, [online]. Available at <http://xn--e1aajfpcds8ay4h.com.ua/pages/view/559/> [Accessed: 20 January 2019].
3. Дяченко Алла. Теоретичний аналіз поняття «технологічна компетентність педагога» *Проблеми підготовки сучасного вчителя: збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*; [ред. кол.: Побірченко Н. С. (гол. ред.) та ін.]. Умань: ФОП Жовтий О. О., 2013. Випуск 8. Частина 2. С. 53-59.

- Diachenko, A. (2013). Teoretychnyi analiz poniattia «tekhnologichna kompetentnist pedahoha» [Theoretical analysis of the concept of «technological competence of the teacher»]. *Problemy pidhotovky suchasnoho vchytelia*, issue 8, 2, pp. 53-59.
4. Жук О. Л. Педагогическая підготовка студентов: компетентностный подход. Минск: РИВШ, 2009. 336 с.
Zhuk, O. L. (2009). Pedahohycheskaia podhotovka studentov: kompetentnostnyi podkhod. [Pedagogical preparation of students: competency-based approach]. Mynsk: RYVSh.
 5. Каленський А.А., Лузан П. Г., Ваніна Н. М., Пащенко Т. М., Кравець С. Г., Пятничук Т. В. Стандартизація професійної освіти: теорія і практика : монографія ; За наук. ред. А. А. Каленського. Житомир: Полісся, 2018. 256 с.
Kalenskyi, A.A., Luzan, P.H., Vanina, N.M., Pashchenko, T.M., Kravets, S. H. And Piatnychuk, T. V. (2018). Standartyzatsiia profesiinoi osvity: teoriia i praktyka [Standardization of Vocational Education: Theory and Practice]. Zhytomyr: Polissja.
 6. Кошонько Г. А. Сутність та структура професійної компетентності педагога. *Теорія і практика професійної підготовки фахівців у контексті загальноєвропейських інтеграційних процесів* : зб. наук. пр. Житомир : ФОП Левковець, 2016. С. 30-37.
Koshonko, H. A. (2016). Sutnist ta struktura profesiinoi kompetentnosti pedahoha [The essence and structure of the professional competence of the teacher]. Zhytomyr: FOP Levkovec.
 7. Маркова С. М. Технологическая компетентность педагога профессионального обучения. *Современные исследования социальных проблем* (электронный научный журнал), №3(47), 2015. С. 30-31. (дата звернення: 25.01.2019).
Markova, S. M. (2015). Tekhnolohycheskaia kompetentnost pedahoha professyonalnoho obuchenya [Technological competence of the teacher of vocational training]. *Modern Research of Social Problems*, 3(47) [online]. Available at www.sisp.nkras.ru [Accessed: 25 January 2019]
 8. Овчарук О., 2009 ISSN 2076-8184. Інформаційні технології і засоби навчання 2009. №5 (13). Режим доступу до журналу: <http://www.ime.edu-ua.net/em.html>. (дата звернення: 20.01.19).
Ovcharuk O. (2009). Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia [Information technology and training tools]. *ISSN 2076-8184 2009. 5 (13)*, [online]. Available at: <http://www.ime.edu-ua.net/em.html>. [Accessed: 20 January 2019]
 9. Панфілов Ю., Фурманець Б. Компетентнісний підхід в освіті: досвід, проблеми, перспективи. *Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія*. 2017. №3. С. 55-67.
Panfilov, Yu., Furmanets, B. (2017). Kompetentnisnyi pidkhid v osviti: dosvid, problemy, perspektyvy [Competent approach in education: experience, problems, perspectives]. *Teoriia i praktyka upravlinnia sotsialnyu systemy: filosofii, psykholohiia, pedahohika, sotsiolohiia*, 3, pp. 55-67.
 10. Педагогічні технології в підготовці вчителів : навчальний посібник / кол. авторів; за ред. І. Ф. Прокопенка. 3-є вид., допов. і переробл. Харків : ХНПУ, 2018. 457 с.
Prokopenka, I. F. Pedahohichni tekhnolohii v pidhotovtsi vchyteliv : navchalnyi posibnyk [Teaching technologies in teacher training: Tutorial]. *3rded. Kharkiv : KhNPU*.
 11. Пометун О. Компетентнісний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти. *Рідна школа*. 2005. № 1. С. 65-69.
Pometun, O. (2005). Kompetentnisnyi pidkhid – naivazhlyvishyi oriientyr rozvytku suchasnoi osvity. [Competency approach is the most important benchmark for the development of modern education]. *Ridna shkola*, 1, pp. 65-69.
 12. Харченко О. О. Значення технологічної компетентності викладача для ефективного застосування інноваційних технологій навчання. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2010. № 8 (195). С. 76–79.
Kharchenko, O. O. (2010). Znachennia tekhnologichnoi kompetentnosti vykladacha dlia efektyvnoho zastosuvannia innovatsiinykh tekhnolohii navchannia [The importance of the technological competence of the teacher for the effective use of innovative teaching technologies]. *Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenk*, 8 (195), pp. 76–79.
 13. Шовкопляс О. М., Шевель Б. О. Деякі аспекти історичного розвитку компетентнісного підходу в освіті. *Наука і освіта*. №8, 2012. С. 160-163
Shovkoplias, O. M., Shevel, B. O. (2012). Deiaci aspekty istorychnoho rozvytku kompetentnisnoho pidkhodu v osviti [Some aspects of the historical development of the competency approach in education]. *Nauka i osvita*, 8, pp. 160-163.

Plutok O.

ORCID 0000-0002-3063-4667

Ph.D. in Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Professional Education
and Life Safety Protection
Department of Technological faculty
T. H. Shevchenko National University
«Chernihiv Colehium»
(Chernihiv, Ukraine) E-mail: eplutok@gmail.com

PECULIARITIES OF THE TECHNOLOGICAL COMPETENCE OF THE TEACHERS OF PROFESSIONAL EDUCATION AT TECHNOLOGICAL DEPARTMENTS

The article deals with the problem of the implementation of the competence approach into native system of education the necessity of which is caused by social integration processes, the development of information systems, demand for higher education standards. On the base of the analysis of the scientific works related to the problem of the research it has been found out the advantages of the competence approach over the traditional one. Implementation of the competence approach into general and secondary education raises the problem of forming the professional competence of the teacher. Hence, it has been defined that research papers represent different classifications of professional competence of the teachers but a lot of them distinguish the technological competence in the structure of the professional one.

*As the specification of the structure of the professional competence in many cases is governed by the specificity of the professional activity and its belonging to defined professional types the **purpose** of the research is to find out the essence and peculiarities of the structure of the technological competence of the future teacher of professional education at technological departments.*

***The methodology** of the research bases on the ideas of the system, learner – centered, task – based, competence and technological approaches in education.*

***The scientific novelty of the research.** It has been proved that professional activity of the teacher of professional education at technological departments includes pedagogic and engineering components, therefore, the technological competence must reflect possibilities and abilities for professional activity in respect to both components harmonically integrated in the educational process.*

***Conclusion.** Peculiarities of the structure of the technological competence of the teacher of professional education at technological departments require further studying with the aim of including this phenomenon in the process of professional preparation.*

***Keywords:** competence approach, teacher of professional education, technological competence.*

Стаття надійшла до редакції: 03.02.2020

Рецензент: **О. Торубара** – доктор педагогічних наук, професор, декан технологічного факультету Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка